

Asia: VN/15984/2026

Lausuntopyyntö hallituksen esitysluonnoksesta laiksi väliaikaisista toimenpiteistä välineellistetyn maahantulon torjumiseksi annetun lain 7 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi väliaikaisista toimenpiteistä välineellistetyn maahantulon torjumiseksi annetun lain 7 § muuttamisesta.

Lausuntoantaja: YDHV lakitiimi

Lausunnonantaja pitää ymmärrettävänä hallituksen tavoitetta varautua tilanteisiin, joissa maahantuloa käytetään vieraan valtion vaikuttamisen välineenä. Kansallisen turvallisuuden, valtiosuvereniteetin ja rajaturvallisuuden turvaaminen ovat perustuslain kannalta hyväksyttäviä ja painavia tavoitteita. Myös esityksessä todetaan, ettei turvallisuusympäristö ole olennaisesti muuttunut ja että välineellistetyn maahantulon uhkan arvioidaan jatkuvan edelleen korkeana.

Samalla lausunnonantaja katsoo, että pelkkä lain voimassaolon jatkaminen ilman sisällöllisiä muutoksia ei poista tarvetta arvioida uudelleen sääntelyn suhdetta perustuslakiin, hallintolakiin, yhdenvertaisuuslakiin, Euroopan unionin oikeuteen sekä Suomea sitoviin kansainvälisiin ihmisoikeusvelvoitteisiin. Se, että lain sisältöä ei muuteta, ei merkitse sitä, että perusoikeuksien rajoitusedellytysten arviointi voitaisiin perustaa yksinomaan aikaisempaan säätämismalliin. Myös väliaikaisen poikkeussääntelyn jatkuva jatkaminen muodostaa itsenäisen valtiosääntöoikeudellisen arviointikysymyksen.

Ensinnäkin lausunnonantaja kiinnittää huomiota väliaikaisen sääntelyn luonteeseen. Laki tuli voimaan vuonna 2024, sen voimassaoloa jatkettiin vuonna 2025 ja nyt ehdotetaan jatkamista vuoden 2028 loppuun. Vaikka sääntely säilyy muodollisesti määräaikaisena, useat peräkkäiset jatkamiset voivat käytännössä lähestyä pysyvää poikkeusjärjestelyä. Perustuslakivaliokunnan

vakiintuneessa käytännössä määräaikaisuuden merkitystä on arvioitu myös tosiasiallisen vaikutuksen näkökulmasta eikä yksinomaan muodollisen voimassaoloajan perusteella. Tästä syystä hallituksen esityksessä olisi perusteltua arvioida tarkemmin, missä vaiheessa toistuvat jatkamiset edellyttävät kokonaisarviointia koko sääntelyn rakenteesta eikä pelkästään voimassaoloajasta.

Toiseksi lausunnonantaja pitää tärkeänä arvioida sääntelyä perustuslain 2 §:n oikeusvaltioperiaatteen kannalta. Oikeusvaltion keskeisiin elementteihin kuuluu julkisen vallan käytön ennakoitavuus sekä poikkeuksellisten toimivaltuuksien rajaaminen aidosti poikkeuksellisiin tilanteisiin. Esityksen perusteluissa todetaan, ettei lakia ole tähän mennessä sovellettu käytännössä. Tästä seuraa, ettei lain tosiasiallisista vaikutuksista, oikeussuojan toimivuudesta eikä soveltamiskäytännöstä ole vielä kertynyt kokemusta. Tämän vuoksi vaikutusarvioinnissa olisi perusteltua arvioida tarkemmin myös sitä, millä tavoin käyttämättömän poikkeuslain välttämättömyyttä voidaan osoittaa useiden vuosien ajalle.

Kolmanneksi lausunnonantaja katsoo, että oikeusturvaa koskeva arviointi ansaitsisi yksityiskohtaisemmat perustelut. Perustuslain 21 § turvaa jokaiselle oikeuden saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti toimivaltaisessa viranomaisessa sekä oikeuden tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin. Esityksessä todetaan, että maasta poistamisesta ei voi valittaa tuomioistuimeen, vaan käytettävissä on Rajavartiolaitoksen suorittama uudelleenarviointi, jonka aikana poistaminen voidaan panna täytäntöön. Lisäksi useita hallintolain menettelysäännöksiä ei sovelleta. Vaikka tällaisia ratkaisuja voidaan poikkeuksellisissa olosuhteissa pitää hyväksyttävänä, hallituksen esityksessä olisi perusteltua arvioida vielä yksityiskohtaisemmin sitä, vastaako uudelleenarviointi tehokkaan oikeussuojan vähimmäisvaatimuksia erityisesti tilanteissa, joissa henkilö on jo poistettu Suomen alueelta.

Neljänneksi lausunnonantaja pitää aiheellisena tarkastella hallintolain hyvän hallinnon periaatteita. Esityksen mukaan osa hallintolain kuulemista, asian selvittämistä ja tiedoksiantoa koskevista säännöksistä syrjäytyy erityislain soveltamisessa. Hallintolain keskeisenä tavoitteena on turvata asianosaisten osallistumismahdollisuudet, puolueeton käsittely sekä luottamus viranomaistoimintaan. Vaikka poikkeaminen voidaan turvallisuustilanteessa perustella, olisi vaikutuksia hyvän hallinnon toteutumiseen syytä analysoida nykyistä perusteellisemmin.

Viidenneksi lausunnonantaja kiinnittää huomiota yhdenvertaisuuteen. Perustuslain 6 § sekä yhdenvertaisuuslaki edellyttävät, että henkilöitä kohdellaan yhdenvertaisesti ja mahdolliset erot perustuvat hyväksyttäviin ja oikeasuhtaisiin perusteisiin. Esityksen soveltaminen kohdistuu käytännössä vain rajatulla alueella oleviin henkilöihin sekä tiettyihin maahantulotilanteisiin. Tämän vuoksi olisi hyödyllistä täydentää vaikutusarviointia tarkastelemalla sitä, kuinka yhdenvertainen kohtelu toteutuu suhteessa henkilöihin, jotka hakevat kansainvälistä suojelua muilla Suomen raja-asemilla tai muissa olosuhteissa.

Kuudenneksi lausunnonantaja pitää tärkeänä arvioida sääntelyn suhdetta palautuskiellon (non-refoulement) periaatteeseen. Esityksessä todetaan, että erityisen haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden sekä ilmeisessä kuolemanrangaistuksen, kidutuksen tai muun epäinhimillisen kohtelun vaarassa olevien henkilöiden hakemukset voidaan edelleen ottaa vastaan. Nämä poikkeukset ovat perusoikeuksien kannalta merkittäviä. Samalla olisi kuitenkin perusteltua arvioida tarkemmin, kuinka käytännössä varmistetaan, että jokaisella henkilöllä on tosiasiallinen mahdollisuus tuoda tällaiset seikat viranomaisen tietoon erityisesti kiireellisissä rajatilanteissa.

Seitsemänneksi lausunnonantaja pitää myönteisenä sitä, että hallituksen esityksessä käsitellään laajasti EU-oikeutta, kriisiasetusta sekä komission tiedonantoa. Samalla on kuitenkin syytä todeta, että komission tiedonanto ei ole oikeudellisesti sitova, vaan ilmentää komission tulkintaa EU-oikeudesta. Tämän vuoksi perusteluissa olisi hyödyllistä erottaa nykyistä selvemmin oikeudellisesti velvoittavat normit ja poliittisluonteiset tulkintakannanotot sekä arvioida avoimesti myös niitä oikeudellisia epävarmuuksia, joita jäsenvaltioiden mahdollisuus poiketa unionin turvapaikkasääntelystä edelleen sisältää.

Kahdeksanneksi lausunnonantaja katsoo, että vaikutusarvioita voitaisiin täydentää. Esityksen mukaan lakia ei ole koskaan sovellettu käytännössä. Tällöin vaikutusarviointi perustuu suurelta osin ennakkolisiin arvioihin eikä empiiriseen soveltamiskokemukseen. Tästä syystä olisi hyödyllistä arvioida myös vaihtoehtoisia sääntelymalleja, mahdollisia lisäoikeusturvakeinoja sekä niitä edellytyksiä, joiden täyttyessä poikkeuslain voimassaolon jatkaminen ei enää olisi välttämätöntä.

Lopuksi lausunnonantaja toteaa, että kansallisen turvallisuuden turvaaminen on erittäin painava ja hyväksyttävä yhteiskunnallinen tavoite. Samanaikaisesti poikkeuksellisiin toimivaltuuksiin perustuvan sääntelyn hyväksyttävyyttä jatkuvaa ja ajantasaista valtiosääntöoikeudellista arviointia. Erityistä huomiota olisi perusteltua kiinnittää väliaikaisen sääntelyn toistuvien jatkamisen vaikutuksiin, oikeusturvan tehokkuuteen, hallintolain hyvän hallinnon takeisiin, yhdenvertaisuuden toteutumiseen sekä vaikutusarvioiden riittävyyteen. Näiden arvioiden täydentäminen vahvistaisi hallituksen esityksen valtiosääntöoikeudellista perustelua ja helpottaisi eduskunnan mahdollisuuksia arvioida ehdotuksen suhdetta perustuslakiin ja Suomea sitoviin kansainvälisiin velvoitteisiin.

Anh Tran
YDHV lakitiimi